

המפגש עם עם ישראל

הרב שחר קיהן

ראשי פרקים:

ז. פתיחה – למדתי על עם ישראל

ח. 'קשיי היום-יום

1. צניעות

2. שפה

3. ארועים חברתיים

4. חפיפניק 'לכתחילה'

ט. פתרונות קסם?

י. 'איפכא מסתברא'

1. 'לשמוע, ללמוד'

2. 'וללמד'

יא. אל תביאני לידי ניסיון

יב. סיכום – 'מעט מן האור'

א. פתיחה - למדתי על 'עם-ישראל'

אפתח בסיפור קצר מתקופת שירותי הצבאי:

לאחר כמעט שלושה חודשים מפרכים (פיזית ונפשית) של טירונות וקורס, הגעתי ל'חמשוש' לשיבת הגולן כדי לספוג קצת מאווירת הקדושה. חברי לשיעור הצטרפו אלי, חלקם משרתים בנח"ל וחלקם בתותחנים. בהגיע ליל שבת, הוזמנו ל'עונג שבת'

בביתו של רב הישיבה. ריח הקדושה באוויר, השקט מהמולת הצבא, הניתוק מן החוץ הגועש האפשרי רק בישיבה. הרב הישיר מבט אלינו, קטע את השקט ושאל: "מה למדתם בצבא?" אחד החבר'ה פתח ראשון בדברים: "הספקתי לסיים שני פרקים של מסכת ראש-השנה", הרב הניד את ראשו בשלילה, אחד אחר ניסה את מזלו: "סיימתי את 'מסילת ישרים' ועכשיו אני בתחילת החזרה השנייה", אמר השני. "לא, לא" המשיך הרב בשלו, בחור נוסף העז לנסות "סיימתי כמחצית מ'אורות התשובה'" תגובת הרב לא השתנתה. הבטתי במחזה, אזרתי אומץ וניסיתי את מזלי "למדתי על עם-ישראל", "או, יפה מאוד, יפה מאוד! זאת הייתה כוונתי" נשם הרב לרווחה...

ב. קשיי היום-יום

במהלך השירות במערכי הביטחון וההצלה של מדינת ישראל, אנו נתקלים בבעיות שונות ומגוונות. אחת הבעיות המרכזיות הינה הרב-תרבותיות של החברה הישראלית. אנו נפגשים עם אנשים שונים, עם השקפות עולם מגוונות אשר לפעמים שונות לחלוטין מההשקפה שעליה גדלנו וחונכנו. המפגשים הללו יכולים להוביל אותנו למקומות קשים מאוד מחד, אך מאידך יש בהם דברים מיוחדים מאוד כפי שעוד יבואר בהמשך. ברצוני למנות מספר סיטואציות בעיתיות שבהן אנו נתקלים בעקבות מפגש בין-תרבותי זה:

1. צניעות

"הנך שבויתא דאתאי לנהרדעא אסקינהו לבי רב עמרם חסידא אשקולו דרגא מקמייהו בהדי דקא חלפה חדא מנייהו נפל נהורא באיפומא... רמא קלא נורא בי עמרם אתו רבנן אמרו ליה כסיפתינן אמר להו מוטב תיכספו בי עמרם בעלמא הדין ולא תיכספו מיניה לעלמא דאתי" (קידושין פא, א)

(תרגום: אותן שבויות שהובאו לנהרדעא העלו אותן לביתו של רב עמרם החסיד, הורידו את המדרגות מפניהן. כאשר עברה אחת מהן בפתח הארובה

נכנס אור לתוך הבית שהיו פניה מאירות... צעק: 'שריפה בבית עמרם!', כאשר הגיעו חכמים להצילו מן השריפה אמרו לו: 'ביישת אותנו' אמר להם: 'מוטב שתתביישו בבית עמרם בעולם הזה ולא תתביישו ממנו בעולם הבא!'

בעיות הצניעות בחברה הכללית הינן רבות, הן מצד הלבוש והן מצד רגילות המגע בחברה מתירנית. ברור לכל שאין אנו חיים בעולם אחר ומכירים בהחלט את הדברים הללו, אך אין להשוות ידיעה והכרה של הדברים מבחוץ לחוויה של הדברים במציאות הממשית. המפגש היומיומי עם בעיות אלו הוא קשה מאוד ולא מאפשר להתחמק מהתמודדות אמיתית עם אתגר זה. נראה כי במציאות זו יש לשמור על סטנדרטים גבוהים ביותר של צניעות, אף מעבר להלכה ה'יבשה', ולשדר לסביבה שאנו לא מתפשרים בדבר זה.

2. שפה

"בעון נבלות פה - צרות רבות, וגזירות קשות מתחדשות, ובחורי שונאי ישראל מתים..."

(שבת לג, א)

אחד הנושאים הקשים ביותר בחברה הינו 'שמירת הלשון'. נושא זה מחמיר אף יותר במערכת הביטחון וההצלה. בפעמים הראשונות שבהן האדם נתקל בשפה גסה, הוא מתרחק כמו מאש הן מהמקום והן מהמדברים, אך כוחו של הרגל הינו חזק ביותר, וככל ששומעים יותר ויותר שפה גסה, לשון הרע ורכילות, לא רק שהאוזניים מתרגלות אלא מוצאות 'היתר' לעצמן, והחמור ביותר כשגם הפה מוצא 'היתר' לעצמו להשתתף בשיחה. אומנם כאשר נמצאת קבוצה של דתיים ביחד - בהחלטה אחת אפשר לשנות את אופן הדיבור, אך כאשר האדם בודד במערכה - הדבר קשה הרבה יותר. יחד עם זאת, כאשר רואים אדם שמצטער

לשמוע דברים כאלו ואף מבקש מבני החבורה שלא לדבר כך, פעמים רבות מכבדים אותו ואף מעריכים אותו מאד על כך.

3. אירועים חברתיים

התרבות הכללית מרבה לחפש 'סיבה למסיבה', בכל הזדמנות אפשרית מארגנים טיול, מסיבה או כל פעילות חברתית אחרת, כמובן עם מינימום פגיעה במקצועיות. מיותר לציין את הבעייתיות שעומדת מאחורי 'שבירת שגרה' זו. פעילות כזו יכולה להיות מפתה מאוד במיוחד אם מוצאים לה 'היתרים' של 'חשיבות הגיבוש', 'אהבת ישראל' ודומיהם. צריך לבדוק היטב את טיבה של הפעילות, ולנסות להשפיע על תוכנה בכדי שיהיה אפשרי להשתלב בה.

4. חפיפניק 'לכתחילה'

בעיה נוספת עמה יש להתמודד היא דתיים 'חפיפניקים מאידיאל'. בתחילה האדם שאינו שומר תורה ומצוות רואה זאת לחיוב, שהרי סוף סוף עומד לפניו יהודי 'שפוי' שאינו מתעסק עם פרטי המצוות יותר מדי ומבין את 'הרעיון הכללי' של התורה. דבר זה יכול לגרום לדתי המקפיד יותר חולשה רבה בקיום מצוותיו ובאמונתו, אך באמת לא כך הדבר. מהר מאוד מבינים האנשים סביב מהיכן נובעת חפיפניקיות זו - מעצלות, מחולשה פנימית ומחוסר אמונה בצדקת הדרך ולא מתוך 'הבנה מחודשת ואידיאליסטית של התורה'.

ובאמת יש לומר שאין צורך להתרגש מהצהרות שונות של דתיים למיניהם. מותר ואף צריך להסביר את ההבדלים בלי לפחד לחשוף מחלוקות פנימיות הקיימות בתוך הציבור הדתי. כמובן שיש לעשות זאת ברוגע ובעדינות ללא פגיעה בשום אדם, חלילה, ובכך יבינו ויעריכו אותנו יותר ולא יזלזלו ויחלישו את כוחנו.

ג. פתרונות קסם?

אין ספק כי אין בנמצא 'פתרונות קסם' למפגש הבין-תרבותי המאתגר עם החברה הכללית. הדברים המוכרים הינם בגדר 'אקמול' ולא בגדר תרופה 'הוליסטית' אמיתית ומקיפה. כמובן, צריך לעשות קביעות בלימוד, כדאי אפילו למצוא חברותא, ואם הזמן דחוק והמשימות רבות - ניתן אפילו רק להחזיק לרגע קט בידנו ספר נבחר ולחוש את קדושתו. אך נראה כי אין בכך לתת תשובה אמיתית ומספקת לכתחילה למצבים המורכבים שאיתם אנו מתמודדים בכל יום ויום.

ד. "איפכא מסתברא" - שינוי זווית הראייה

כחלק ממסקנות ועדת 'אגרנט שהוקמה לאחר מלחמת יום הכיפורים, הוחלט על חיזוק גוף ה'איפכא מסתברא' והפיכתו לחלק בלתי נפרד מתהליך קבלת ההחלטות בתחום המודיעיני בכל הרמות. גוף זה מטרתו להראות תמיד את ההיפך מהדעה הרווחת ובכך להפרות את הדיון המודיעיני ואף לשנות את דעתם של משתתפי הדיון. היכולת לשנות את זווית הראייה, היא תכונה שביכולתנו לקחת לתחומים רבים בחיינו, וגם לעניינינו כאן. עד כה התמקדנו בבעייתיות של המפגש הבין-תרבותי הזה, כעת ברצוני לגעת בזווית ראייה אחרת של המפגש.

1. "לשמוע, ללמוד..."

יש לנו, לבחורי הישיבות, נטייה לחשוב כי אצלנו נמצאת כל האמת ורק אצלנו. אומנם, אכן תורתנו היא האמת הנצחית, אך עדיין אין זה אומר שרק אצלנו ובמעשינו היא טמונה. האמת נובעת ממקור אחד, אך אינה נמצאת במקום אחד. מאותו שורש עליון, מקור האמת, יונקים כל העולמות, כל ההווה ועל-כן ביכולתנו למצוא בכל מקום מעט מן האמת, כל מקום על פי עניינו. כמובן שלצורך מציאת האמת הזו במקומות השונים צריך ראייה מיוחדת. "צדקה עשה הקב"ה עם עולמו, מה שלא נתן כל הכשרונות במקום אחד, לא באיש אחד ולא בעם אחד..." (אורות עמ' קנב).

במהלך השירות במערכי הביטחון וההצלה אנו נחשפים לאנשים מוסריים, אידיאליסטים, בעלי רצון לתרום לכל אדם שלא למדו תורה מימיהם, ובכל זאת נדמה לנו כי שתי כליותיהם לימדו אותם תורה¹. פעמים רבות דווקא אצל אנשים אלה הערכים טבועים עמוק בפנים הרבה מעבר למה שנראה כלפי חוץ, כמאמר הרוא"ה הגדול זצ"ל: "מוזר הוא הדור הזה, שובב הוא, פראי הוא אבל גם נעלה ונישא" (מאמר הדור, עקבי הצאן עמ' קט).

מיותר לציין כי צריך להיות קשובים ולבדוק היטב, מתי הדברים אכן יונקים ממקור הקודש ומתי אין הדבר כן.

2. "וללמד..."

כמו הציבור הדתי, כך גם הציבור הכללי מעולם לא נפגש באמת עם הציבור הדתי מחוץ לאמצעי התקשורת. האדם המצוי מפתח סטיגמות רבות על אופים ועולמם של הדתיים, עד כי לפעמים הם לא יאמינו לנו אפילו כאשר נסתור סטיגמה זו.

כאן נכנסת המשימה שלנו - בין אם נרצה ובין אם לא, כל אחד מאתנו בשלב זה הופך להיות ה'מסביר הלאומי' לענייני דתיים. השיחה גולשת במהירות לכל הנושאים העומדים על סדר היום של מדינתנו: דת, פוליטיקה, כלכלה, וכדומה. אך מעבר לכך, בנקודה זו יש לנו יכולת לחדור אל תוך נפשו של האדם העומד מולנו הן על-מנת ללמוד ממנו והן על-מנת להפרות אותו מאיתנו. ישנם דברים רבים החבויים בעומק לבם שלפגע מתגלים כאילו רק חיפשו את הזמן, המקום והאדם המתאים לספר לו ולהיפתח בפניו. כאן באה לידי ביטוי בצורה הברורה ביותר חשיבות המפגש ונחיצותו. כאן זאת ההזדמנות האמתית שלנו לפגוש את אחינו 'פנים מול פנים' ללא כיווי התקשורת, ללא המחיצות החיצוניות וללא

¹ "מלמד שזימן הקב"ה לאברהם אבינו שתי כליותיו כשני חכמים והיו מבינות אותו ויועצות אותו ומלמדות אותו חכמה" (מסכת אבות דרבי נתן, פרק לג).

רעשי הרקע מסביב. זאת היא ההזדמנות לעמוד חשופים לחלוטין, ללמוד וללמד. לדבר זה צריך, כמובן, הכנה רבה וזהירות גדולה. עלינו להראות את תורתנו הגדולה ללא כל חשש, וללא התנשאות, באופן מושכל ובצורה נבונה. יחד עם זאת יש לזכור כי עיקר ההשפעה היא לאו דווקא בשיחות ובדיונים אלא בחיים ובמעשה, "נצחון של הקדושה, המוסר והצדק המתגשם בחיים ובמעשה" (אדר היקר עמ' לה). מתוך שיראו חברנו למערכת את פועלנו, את ישרותנו, את מוסרנו האנושי ואת אהבתנו הכללית - יעריכו אותנו ויכבדו אותנו ביותר.

ה. אל תביאני לידי ניסיון

"כשאמרו בני-ישראל 'ואל ידבר אלוקים עמנו פן נמות' השיב להם משה: 'אל תיראו, כי לבעבור נסות אתכם בא האלוקים' ואינו מנסה יותר מכפי כוחו של אדם שיוכל לעמוד בניסיון"

(אמרי כהן, יתרו אות מ"ט)

אנו מבקשים בכל יום מבורא עולם: "ויהי רצון מלפניך ה' אלהי... ואל תביאני לא לידי חטא... ולא לידי ניסיון...". אך עם זאת אנו יודעים ש'אין הקב"ה מביא ניסיון על האדם אלא אם יוכל לעמוד בו'. תפקידנו להתרחק מסיטואציות שאנו יודעים שייטכן שיובילנו לידי ניסיון, אך עם זאת עלינו לדעת בעת הניסיון שיש ביכולתנו לגבור עליו. ולא רק לגבור אלא גם לקחת ממנו דברים טובים, להתחזק ממנו, ולחזק אחרים גם כן. יש לנו הכוחות, בתוכנו פנימה.

"עלה למעלה, עלה, כי כח עז לך. יש לך כנפי רוח, כנפי נשרים אבירים. אל תכחש בם, פן יכחשו לך. דרוש אותם, וימצאו לך מיד" (אורות הקודש א' עמ' פג).

ו. סיכום - 'מעט מן האור'

הרב-תרבותיות הישראלית יוצרת קשיים רבים לאנשי כוחות הביטחון וההצלה שומרי תורה ומצוות. בעיות הצניעות, השפה, הפתיחות, המתירנות החברתית יחד עם הריחוק מהבית ומהמשפחה למשך שעות רבות במהלך היום גורמים לשחיקה רבה.

נראה כי אופן הפעולה הנכון והראוי הוא לא רק לדלג בין טיפות ולמצוא פתרונות פרטיים אלא, ובעיקר - להתחבר ולהכיר את האנשים האידיאליסטים שאנו עובדים איתם לא רק מתוך לימוד ספר 'אורות' אלא מתוך לימוד המציאות שעליה דיבר הרב קוק בספריו: אהבת ישראל אמתית, נשמת כלל האומה, חיבור שורש נשמתו של כל אחד ואחד מישראל אל התורה הגדולה.

אסור לעצום עיניים אל מול הבעיות והקשיים העוברים על אנשים השומרים תורה ומצוות במקומות אלו, אך יש להתמקד בעיקר במשימות המיוחדות שהטיל עלינו בוראנו מתוך תחושת שליחות - אלו הם הדברים הצריכים להיות בראש מעיינינו, בבחינת 'מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך'. עם יראת ה' ואמונה גדולה בקב"ה ובעם ישראל, עם התורה הגדולה האין-סופית שלנו ועם אהבה גדולה לעם שלנו - "עלה נעלה... כי יכול נוכל לה".